

Folketællingen fra Sæby Købstad og de tilhørende registre er lavet ud fra de statslige folketællinger af tidligere arkivar Jørgen Peder Clausager.

Clausager har tidligere været leder af Fredericia Lokalhistoriske Arkiv og for Sæby Lokalhistoriske Arkiv.

De oversatte versioner er fra 2013.

Folketællingen

1. februar 1870

for

Sæby Købstad

Hjørring Amt

Østervraa Lokalhistoriske Forening

August 2013

Indhold:

Forbemærkning	i
Folketællingen på Arkivalier Online	iii
Optællere i Sæby 1870	iv
Statistik	v
Instruks for optællerne	vi

Strandgade	1
Torvet	5
Strandgade	6
Algade	6
Barbragyden	8
Algade	8
Pindborggade	14
Vestergade	15
Søndergade	20
Krystalgade	22
Søndergade	23
Paa Toften	26
Rosengade	26
Skidenstrædet	26
Rosengade	27
Udenfor Byen (Vandmøllen)	27
Vestergade	27
Grønnegade	27
Udenfor Byen (Stampemøllen)	27
Grønnegade (Skolen)	28
Udenfor Byen	28

(alfabetisk efter ejernes navne)

Stednavneregister ..... Særskilt pag.

Personnavneregister ..... Særskilt pag.

Forbemærkning

Folketællingen den 1. februar 1870 var den første, som blev holdt efter tabet af Slesvig og Holsten i 1864, og den første siden 1834, hvor der var gået 10 år siden sidste tælling. Der kan gættes på, at grunden til, at der ikke blev holdt folketælling i 1865, sådan som der var blevet det i både 1845 og 1855, netop var 1864-krigen og dens følger. Under alle omstændigheder blev det indledningen til en længere periode, hvor der kun blev holdt folketællinger hvert 10 år; vi skal frem til det 20. århundrede, inden man igen begyndte at holde folketælling hvert 5. år.

Ved folketællingen i 1850 havde man optalt Sæby Købstads befolkning efter roder, hvoraf der var to: Østre Rode, dækkende Strandgade og Algade, Vestre Rode, dækkende resten af byen. Denne inddeling genfindes ikke i 1870, hvor man optalte alle købstadens 158 beboede ejendomme fortløbende efter *brandforsikringsnumre*; hullerne i nummerrækken (bl.a. mangler nr. 11-13 og nr. 31) må formentlig forklares med ubeboede bygninger, f.eks. kirken. Ved den næste folketælling, i 1880, benyttede man *matrikelnumre*, som var indført midt i 1870'erne. Gadenumre, som vi kender dem i dag, var ikke i brug i Sæby, og kom det først på et tidspunkt i det 20. århundrede (1901-folketællingen benyttede også udelukkende matrikelnumrene til identifikation af ejendommene). - De udenbys ejendomme på købstadens markjorder, som i 1870 endnu ikke havde fået nogen form for numre, blev oplistet alfabetisk efter ejernes navne (det drejer sig om optællingslisterne 144-158).

Ved 1870-folketællingen i landsognene udpegede sognerådet *tællingskommissærer*, som hver især fik tildelt et distrikt, hvis befolkning de skulle tælle. I købstæderne fik byrådet, i henhold til tællingsinstruksens § 1, valget mellem at lade husejerne selv udfylde tællingsskemaerne (hvoraf der var ét pr. hus), eller udpege *bestillingsmænd* til at foretage tællingen. Sæby Byråd valgte - sikkert klogt - at udpege bestillingsmænd til at foretage tællin-

skal anføres, at dette kontrolarbejde udelukkende er muliggjort v.h.a. Arkivalier Online, for hvilken der derfor rettes en varm tak til Statens Arkiver.

Ved lov om navneforandring af 22. april 1904 blev der indført betydelige lettelser i adgangen til at udskifte et -sen-navn med et slægtsnavn. Disse navneændringer blev meldt tilbage til kirkebogen

gen; den eneste 'husejer' som udfyldte sit eget skema, var byfoged Moltke, som tilmed ikke var ejer af sin bolig! - Udover ham var der i Sæby 7 optællere, som imidlertid ikke hver især fik tildelt et samlet distrikt, men talte flere adskilte blokke af ejendomme; kommissionær Ørum talte således optællingslisterne 1-46 og 66-73, mens politibetjent Matzen talte listerne 52-57, 139 og 144-158; jfr. listen over optællere. Det betyder bl.a., at man ikke som i landdistrikterne kan opgøre folketallet i hver enkelt optællers distrikt, men må "nøjes" med at opgøre købstadens folketal som en helhed.

De enkelte optællere havde deres idiosynkrasier; kommissionær Ørum skrev f.eks. ikke efternavn ved børnene, hvilket var uheldigt i fiskergaden Strandgade, hvor fiskerfamilierne havde tradition for en sammenhobning af flere efternavne; købmand Christen Pedersen anførte konsekvent gifte kvinder med ægtemandens efternavn, hvilket har umuliggjort en identifikation af ægteparret Schmidt i Sæ116.

Sådanne afvigelser er i nærværende udgivelse så vidt muligt 'normaliseret', så at alle personer er angivet ved deres fulde navn - sådan som også instruksens § 4 påbød - og gifte kvinder er anført under deres pigenavn. Ved eftersyn i kirkebøgerne er der sat navn på de udøbte børn, og for et flertal af de talte personers vedkommende (nemlig for dem, som er født efter 1814), er ved kirkebogsopslag søgt deres fødselsdato, som - hvis den er fundet - er anført i højre kolonne, hvor der i en del tilfælde også er anført vielses- og dødsfaldsdatoer og -steder. For enker og enkemænd er så vidt muligt opgivet navn og data på den afdøde ægtefælle, og for plejebørn og børn født udenfor ægteskab er forældrenes hhv. den udlagte barnefaders navne anført. - For personer født i København eller i udlandet har denne kontrol været anset for at være uoverkommelig hhv. umulig. Det

og noteret ved barnets fødsel; de tilfælde af navneændring, der er påtruffet i nærværende arbejde, er anført i parentes efter personens fødeefternavn; og i personnavneregisteret er vedkommende registreret på begge efternavne.

Den afsluttende sammentælling har som resultat givet 1.342 tilstedeværende hjemmehørende og

midlertidigt nærværende personer. Det er to mindre end Statistisk Bureaus tal; den ene formentlig fyrskibsfører Johan Peter Larssen i Sæ41, der af kommissionær Ørum blev medtalt, skønt han faktisk opholdt sig på fyrskibet Læsø Rende - i øvrigt sammen med to matroser, fra Sæ110 og Sæ124, der korrekt er anført som fraværende. Den sidste difference på én person må skyldes en sammentællingsfejl hos Statistisk Bureau! - Man spekulerer i øvrigt uvilkårligt på, om der er sendt tællingsskema ud til fyrskibet, eller om dets besætning faktisk mangler i opgørelsen af landets befolkning!

I de tilfælde, hvor en familie har bestået af en gift kvinde med børn men uden mand, er den manglende ægtemand søgt og indskrevet i nærværende udgave som midlertidigt fraværende ("F"); se det spøjse tilfælde i Sæ86; Sæ109; og det omvendte tilfælde i Sæ140, hvor det er husmoderen, der er fraværende. Antallet af midlertidigt fraværende personer er herved blevet forøget med nogle stykker i forhold til den originale folketæl-

lingsliste; men da de ikke medregnes i det opgjorte folketal, har det ingen betydning.

Ikke utænkeligt vil udarbejdelsen af registeret afsløre nogle tilfælde af dobbeltregistrering, i hvilket tilfælde byens folketal altså vil skulle reduceres tilsvarende; omvendt er der ingen mulighed for at erkende, hvor mange personer der er oversprunget ved folketællingen.

Følgende tegn er benyttet:

- *: Født (eller døbt, hvis før 1814) - i navne- eller adressekolonnen dog til angivelse af ejeren af den pågældende ejendom.
- ~: Viet eller ægtefælle
- †: Død

Østervrå, september 2013,

Jørgen Peder Clausager

Folketællingen 1870 for Sæby Købstad, 318 opslag på Arkivalier Online

Folio	Opslag	Gader/steder
1-29	3-59	Strandgade
30-37	60-75	Torvet
38	76-77	Strandgade
39-46	78-93	Algade
47	94-95	Barbragyden
48-73	96-147	Algade
74-83	148-167	Pindborg- eller Nørregade
84-105	168-211	Vestergade
	84	Hjørnet af Vestergade og Søndergade
	105	Hjørnet af Vestergade og Torvet
106-111	212-223	Søndergade
112-119	224-239	Krystalgade
120-133	240-267	Søndergade
134-135	268-271	på Toften (Sæby Fattigvæsen)
136	272-273	Rosengade (ændret fra Grønnegade)
137	244-275	Skidenstræde
138	276-277	Rosengade
139	278-279	Udenfor byen, nr. 157, Chr. Aabel (Vandmøllen)
140	280-281	Vestergade
141	282-283	Grønnegade
142	284-285	Stampemøllen
143	286-287	Skolen (bygget på jordlod nr. 26)
144-158	288-318	Udenfor byen (ordnet alfabetisk efter ejernes navne)
	288	Ludvig Johannes Aarestrup
	290	Poul Christensen
	292	Søren Gregersen
	294	Andreas Hansen
	296	Lars Hansen
	298	Johan Christian Jensen
	300	Thor Jørgensen
	302	Christian Knudsen
	304	Niels Christian Larsen
	306	Jacob Christian Larsen
	308	David Julius Myhrmann
	310	Anders Christian Madsen
	312	Jens Andreas Møller
	314	Hans Ulrik Neisig
	316	Niels Christian Thomsen

Optællere i Sæby 1870

Optæller (bestillingsmand) med bopæl og numrene på de af ham optalte lister:

Niels Andreas Buchwald Ørum, kommissionær (Sæ41): 1-46, 66-73

Carl August Møller, avlsbruger (Sæ49): 47-51, 59-65

Johan Otto August Matzen, politibetjent (Sæ53): 52-57, 139, 144-158

Adam Frederik Moltke, kammerjunker, by- og herredsfoged (Sæ58): 58

Christen Sørensen, købmand (Sæ84): 74-77, 83-86, 102-105

Andreas Emil Brix Kjelgaard, prokurator, exam.jur. (Sæ89): 78-82, 87-94

Christen Pedersen, købmand (Sæ96): 95-101, 112-119, 140-143

Jens Peter Johansen, tømremester (Sæ123): 106-111, 120-138

Folketællingen 1870 for Sæby Købstad: Statistik

Side	Hjemmehørende	Midlertidigt nærværende	I alt	Familier	Mænd	Kvinder	Fraværende
1	48	1	49	9	28	21	-
2	43	1	44	11	21	23	-
3	54	-	54	9	25	29	1
4	41	-	41	8	22	19	-
5	48	-	48	12	22	26	-
6	57	-	57	13	34	23	-
7	43	-	43	7	15	28	1
8	47	8	55	8	30	25	1
9	44	2	46	6	22	24	-
10	41	-	41	9	15	26	-
11	48	-	48	9	22	26	-
12	43	-	43	10	25	18	-
13	47	-	47	10	25	22	-
14	44	-	44	11	23	21	1
15	45	1	46	7	27	19	-
16	50	3	53	7	24	29	1
17	51	1	52	10	25	27	-
18	38	-	38	7	16	22	1
19	41	-	41	10	24	17	2
20	45	1	46	8	21	25	1
21	39	-	39	10	18	21	4
22	62	-	62	13	31	31	-
23	36	-	36	8	16	20	-
24	22	-	22	8	8	14	1
25	41	-	41	7	17	24	-
26	47	-	47	12	23	24	-
27	49	-	49	10	28	21	1
28	55	-	55	10	25	30	1
29	55	-	55	8	32	23	-
I alt	1.324	18	1.342	267	664	678	16

Statistisk Bureau har optalt 1.344 indbyggere ved tællingen. Den ene person for meget er Johan Peter Larssen i Sæ41, som er medtalt skønt fraværende; den anden må skyldes en sammentællingsfejl i Statistisk Bureau!

Instruks for optællerne ved folketællingen 1870 i købstæderne

Nedenstående instruks var trykt på forsiden af hvert optællingsskema til 1870-folketællingen.

- o o o -

Da Folketællingen er af yderste Vigtighed for en rigtig Bedømmelse af Statens og Kommunens Forhold i forskellige Henseender, venter man, at alle Vedkommende ville bestræbe sig for at meddele de fornødne Oplysninger nøiagtig og efter bedste Vidende samt efter Evne ville fremme dens heldige Gjennemførelse.

1. Optællingslisten udfyldes den 1ste Februar 1870 af Huuseierne hver for sin Eiendoms Vedkommende eller af de dertil af Byraadet bestemte Bestillingsmænd.
2. Paa Optællingslisten opføres først Familierne og Personerne i Forhuset, dernæst Familierne og Personerne i Side- og Mellembygningerne og endelig Familierne og Personerne i Baghuset, hver Etage for sig. - Ved *Familie* forstaaes her det samme som *Huusholdning*, saa at de, der høre til een Huusholdning, regnes som hørende til een Familie. *Logerende og andre i Eiendommen Bosatte* ansees altsaa ikke som særegne Familier, naar de ikke føre egen Huusholdning, men søge Bord hos andre; for at antyde, at de ikke høre til nogen Familie i stedet, sættes et + i Familierubriken foran deres Navn.
3. Enhver tælles paa det Sted, hvor han Natten mellem den 31te Januar og den 1ste Februar har havt Natteleie, uden hensyn til hvor han ellers maatte opholde sig eller boe, medmindre det kan antages, at han vil være vendt tilbage til sit egentlige Hjem inden Kl. 12 Middag den 1ste Februar. - Personer, der i den paagjældende Nat ikke have havt Natteleie i noget beboet Huus, saasom Nattevagter, Reisende o.s.v., opføres i Optællingslisten for den Familie eller det Gjæstgiversted, hvor de tage ind inden Kl. 12 Middag. - Børn, der fødes efter Kl. 12 Middag den 1ste Februar, maae ikke tælles med, men betragtes som ufødte, hvorimod de Personer, der maatte afgaae ved Døden efter det nævnte Klokkeslet, tælles med og betragtes som levende den 1ste Februar.
4. Personerne opføres med deres fulde Navn (udøbte Børn som "Udøbt Drengbarn" eller "Udøbt Pigebarn") med Angivelse af deres Kjønn og Alder (det fyldte Aldersaar; for Børn, der ikke have fyldt 1 Aar, sættes "Under 1 Aar"), om de ere gifte eller ugifte, Enkemænd, Enker eller Fraskilte (herunder indbefattede Separerede fra Bord og Seng), deres Fødested, samt til hvilken Troesbekjendelse de høre, deres Stilling i Familien, deres Titel, Embede, Forretning, Næringsvei eller af hvilket Erhverv de leve som Hovedperson eller som Medhjælper (Svend, Dreng, Handelsbetjent o.s.v.). Driver Nogen forskellige Næringsveie, anføres den, hvoraf han især lever.
5. Navnene paa dem, der ere Forstanden berøvede, paa Døvstumme, ligesom paa Døve og Blinde, ved hvilke sidste forstaaes de, som ere Hørelsen og Synet *aldeles* berøvede, understreges.
6. Med Hensyn til de paa Optællingslisten opførte Personer, der kun have et midlertidigt Ophold i Kjøbstaden, tilføies i Anmærkningsrubriken det Sted (Kjøbstad eller Sogn og Amt) i Kongeriget eller det Land udenfor samme, hvor de have fast Ophold eller Hjemsted.
7. De til Familien hørende eller i Stedet iøvrigt boende Personer, der i Natten mellem den 31te Januar og den 1ste Februar have været fraværende fra Hjemmet og ikke vende tilbage inden Kl. 12 Middag, opføres særskilt paa Optællingslistens Bagside.
8. Huuseieren eller vedkommende Bestillingsmand har dernæst, efter nøie at have gennemgaaet Optællingslisten og overbevist sig om dens Rigtighed, at udfylde og underskrive den summariske Extrakt, som findes ved Listens Slutning, for at det let kan sees, hvormange Familier af saa og saamange Personer og hvormange Enkelboende, der ere opførte i Listen, hvormange af disse der boe i Forhuset, Side- eller Baghuset (særskilt i Kjælderleiligheder og Etagerne). De af Huuseierne udfyldte Optællingslister ville derefter senest den 3die Februar blive afhentede af den eller dem, som Byraadet dertil maatte have bestemt.
9. Hvad efter foranstaaende Regler gjælder om Eiendomme i Almindelighed, gjælder ogsaa om de Bygninger, der ere bestemte til offentligt Brug (Kaserner, Sygehuse, Stiftelser o.s.v.), ligesom ogsaa om Hoteller, Gjæstgivergaarde og deslige. I et Hospital eller Sygehuus optegnes saaledes ikke blot uden Undtagelse Alle (med Angivelse af fulde Navn, Alder, Stilling, Næringsvei o.s.v.), der den 1ste Februar 1870 befinde sig som Patienter i samme, men ligeledes Hospitalets øvrige Beboere. Tilreisende, der have havt Natteleie i et Hotel eller Gjæstgiversted, opføres altsaa ligesaavel paa Optællingslisten som de Personer, der ellers boe i Stedet.

- o o o -

- *) De for Folketællingen i Kjøbstæderne foreskrevne Regler ville ogsaa være at anvende ved Folketællingen i Handelspladserne.